

**YOSHLARNING AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA
TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISHI**

Malika G'avsitdinova Xayrullo qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanishining ahamiyati, afzalliklari va muammolari tahlil qilinadi. Raqamli savodxonlik, media madaniyat, internet etiketi, ta'lim tizimida AKT joriy etilishi va kiberxavfsizlik kabi aspektlar ko'rib chiqiladi. Ilmiy manbalar tahlili orqali yoshlarning AKTdan samarali, mazmunli va xavfsiz foydalanishini ta'minlash strategiyalari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Yoshlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) — raqamli savodxonlik, axborot madaniyati, internet madaniyati, ta'lim, kiberxavfsizlik, raqamli tafovut

Annotation: This article analyzes the importance, advantages, and challenges of young people's use of information and communication technologies (ICT). Aspects such as digital literacy, media culture, internet etiquette, the integration of ICT into the education system, and cybersecurity are examined. Based on a review of scientific sources, strategies to ensure effective, meaningful, and safe use of ICT by youth are proposed.

Keywords: Youth, Information and Communication Technologies (ICT), Digital literacy, Information culture, Internet culture, Education, Cybersecurity, Digital divide

Аннотация: В статье анализируется значение, преимущества и проблемы использования молодежью информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Рассматриваются такие аспекты, как цифровая грамотность, медиакультура, интернет-этика, внедрение ИКТ в систему образования и кибербезопасность. На основе анализа научных источников

предложены стратегии обеспечения эффективного, целенаправленного и безопасного использования ИКТ молодежью.

Ключевые слова: *Молодежь, информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), цифровая грамотность, информационная культура, интернет-культура, образование, кибербезопасность, цифровой разрыв.*

Kirish.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) jamiyatning barcha sohalarida, xususan, ta'lim, fan, sog'liqni saqlash, iqtisodiyot va ijtimoiy hayotda muhim vosita sifatida faol qo'llanilmoqda. Yoshlar esa ushbu texnologiyalarni eng faol va keng qamrovli foydalanuvchilari sifatida ajralib turadi. Ularning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishi nafaqat shaxsiy rivojlanish va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish, balki jamiyatning raqamli transformatsiya jarayonlarida faol qatnashish imkoniyatini ham beradi. Shu bois, yoshlarning raqamli savodxonligi va texnologiyalardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish hozirgi kunda davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda.

O'zbekistonda yoshlar AKTdan turli maqsadlarda foydalanmoqda. Ulardan eng ko'p tarqalganlari – ta'lim va ilmiy izlanishlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot almashish, onlayn kurslar va dasturlash bo'yicha o'qish, shuningdek, raqamli to'lovlar va elektron hukumat xizmatlaridan foydalanishdir [1]. Shu bilan birga, yoshlarning texnologiyalardan foydalanish hajmi va sifati ularning yashash hududi, oilaviy sharoitlari, ta'lim darajasi va axborot madaniyati bilan chambarchas bog'liq. Masalan, shahar yoshlarida internetga kirish va zamonaviy qurilmalardan foydalanish imkoniyatlari keng bo'lsa, qishloq hududlarida raqamli resurslar cheklangan bo'lishi mumkin.

Asosiy qism.

Yoshlarning AKTdan foydalanish jarayonida bir qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, raqamli tafovut – qishloq va shahar hududlari o'rtasida internet tezligi va sifati, zamonaviy qurilmalarga kirish imkoniyatlaridagi farqlar – samarali foydalanishni cheklaydi[1]. Ikkinchidan, raqamli savodxonlik darajasi yoshlar

orasida turlicha bo'lib, ko'plab foydalanuvchilar internet xavfsizligi, axborotni tanqidiy baholash va texnologiyalardan oqilona foydalanish qoidalarini yetarli darajada bilmaydi. Bu esa ularning noto'g'ri ma'lumot, soxta yangiliklar va kiberxavf-xatarlar bilan duch kelish xavfini oshiradi. Uchinchidan, AKTdan samarasiz yoki ortiqcha foydalanish – masalan, vaqtni noto'g'ri taqsimlash, ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari berilib ketish va o'qish sifatiga salbiy ta'sir – yoshlarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga to'sqinlik qiladi [2].

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning AKTdan samarali foydalanishi bir necha nazariy asoslar bilan izohlanadi. Raqamli savodxonlik nazariyasi yoshlarning media axborotini tahlil qilish, internet xavfsizligi va texnik ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi [3]. Kognitiv rivojlanish nazariyalari yoshlarning mantiqiy fikrlash, kreativlik va ijodiy yondashuvlarini faollashtiradi. Ijtimoiy konstruktivizm nazariyasi esa o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik va bilim almashish jarayonlarini kengaytiradi, shuningdek, ta'lim jarayonini interaktiv va samarali qiladi. Innovatsion pedagogika, jumladan virtual va qo'shilgan haqiqat (VR/AR), sun'iy intellekt yordamida ishlab chiqilgan interaktiv o'quv platformalari yoshlarning o'qish jarayonini optimallashtirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilganda, yoshlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishi masalasi turli nuqtai nazardan o'rganilgani ko'rinadi. Xalqaro tadqiqotlar, masalan, MDPI nashrida chop etilgan “ICT Use, Digital Skills and Students' Academic Performance: Exploring the Digital Divide” maqolasi, AKTdan foydalanish va akademik natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni empirik tadqiqotlar orqali ko'rsatadi[1]. Ushbu tadqiqot shuni ta'kidlaydiki, faqat texnologiyaga ega bo'lish yetarli emas, balki uning mazmunli, maqsadli va interaktiv foydalanilishi samaradorlikni oshiradi. Shu nuqtai nazar yoshlar o'rtasida raqamli savodxonlikni rivojlantirishning ilmiy asosini tashkil qiladi.

Shuningdek, Frontiers jurnalida chop etilgan “Educational Technology and Student Performance: A Systematic Review” maqolasi ta'lim jarayonida AKT

integratsiyasi va o'quvchilarning natijalari o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni tahlil qiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, texnologiya mavjudligi o'z-o'zidan samaradorlikni kafolatlamaydi; samarali foydalanish pedagogik yondashuv, o'qituvchilarning malakasi va o'quv metodikasiga bog'liq. Bu holat maqolamizda "samarali foydalanish" tushunchasini aniqlashda muhim dalil sifatida ishlatiladi [4].

Mahalliy manbalar ham o'ziga xos ahamiyatga ega. Masalan, O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar, jumladan "Raqamli savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik omillari" maqolasi, yoshlar (talabalar) o'rtasida AKTdan foydalanishning amaliy jihatlarini, ta'lim jarayonida raqamli vositalarni joriy etishning samarali usullarini ko'rsatadi. Bu manba o'quv jarayoni va ta'lim tizimi bilan bog'liq holda yoshlarning texnologiyalardan oqilona foydalanish imkoniyatini tahlil qilishga imkon beradi [5].

Shuningdek, "Yoshlar o'rtasida axborot madaniyatini shakllantirish" maqolasi yoshlar ongida axborot madaniyati va media savodxonlikni shakllantirishga alohida e'tibor beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlar nafaqat texnologiyani ishlata bilishi, balki axborotni tanqidiy baholash, internet xavfsizligi va zararli kontentdan himoyalaniish bo'yicha ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim. Bu jihatlar maqolamizda yoshlarning AKTdan samarali va xavfsiz foydalanishi bilan bog'liq konseptual asosni tashkil qiladi.

Munozara.

Yoshlarning AKTdan samarali foydalanishini oshirish bo'yicha bir qator strategiyalar mavjud. Ta'lim tizimida raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish, masalan, media savodxonlik, dasturlash, robototexnika va sun'iy intellekt bo'yicha kurslarni kengaytirish samaradorlikni oshiradi. Axborot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish orqali yoshlar phishing, kiberjinoyat va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha ogoh qilinadi. Onlayn laboratoriyalar, virtual va qo'shilgan haqiqat (VR/AR) dasturlari hamda AI yordamidagi interaktiv tizimlar ta'lim jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi. Shu bilan birga, ota-ona va jamiyatning qo'llab-quvvatlashi, oilaviy nazoratning sog'lom mexanizmlarini shakllantirish va yoshlarni xavfsiz raqamli muhit bilan ta'minlash muhimdir[5]. Qishloq hududlarda internet

qamrovini kengaytirish, arzon va sifatli raqamli xizmatlarga kirish imkoniyatlarini oshirish esa infratuzilmani yaxshilash orqali raqamli tafovutni kamaytiradi [6].

Shu bilan birga, yoshlarning AKTdan samarali foydalanishi nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning innovatsion va raqamli rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Raqamli tafovutni kamaytirish, raqamli savodxonlikni oshirish va xavfsiz, samarali foydalanish madaniyatini shakllantirish yosh avlodning kasbiy va intellektual salohiyatini kengaytiradi [7]. Shu bois, AKTdan samarali foydalanish bo'yicha kompleks yondashuv, davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamiyatning hamjihatligi zamonaviy yoshlarning raqamli kompetensiyalarini mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa

Yoshlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishi nafaqat individual rivojlanish, balki jamiyatning raqamli transformatsiyasi va innovatsion iqtisodiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. AKT orqali yoshlar bilim olish, kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish, kreativ va tanqidiy fikrlashni shakllantirish, shuningdek, global ijtimoiy va madaniy jarayonlarda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, raqamli tafovut, raqamli savodxonlik yetishmasligi, internet xavfsizligi masalalari va zararli kontent yoshlarning texnologiyalardan to'liq va samarali foydalanishiga to'sqinlik qilmoqda.

Buning oldini olish va yoshlarning AKTdan samarali foydalanishini ta'minlash uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv ta'lim tizimida media savodxonlik, raqamli savodxonlik va internet etiketi kabi fanlarni joriy etish, innovatsion texnologiyalar — virtual va qo'shilgan haqiqat (VR/AR), AI yordamidagi interaktiv platformalarni kengaytirish, yoshlarni kiberxavf-xatarlar va zararli kontentdan himoya qilish hamda raqamli tafovutni kamaytirish choralarini o'z ichiga oladi.

Shuningdek, ota-ona va jamiyatning faol qo'llab-quvvatlashi, sog'lom raqamli muhit yaratish, yoshlarni xavfsiz va oqilona foydalanishga yo'naltirish ham muhim ahamiyatga ega. Barcha ushbu choralar birgalikda yoshlarning intellektual,

kasbiy va ijtimoiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, yoshlarning AKTdan samarali foydalanishi mamlakatning raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish, ijtimoiy tenglikni oshirish va zamonaviy global tendensiyalarga moslashishda hal qiluvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona va samarali foydalanishini ta'minlash — bu nafaqat ularning individual rivojlanishi, balki jamiyatning innovatsion, raqamli va barqaror rivojlanishi uchun muhim strategik omildir. Shu bois, kompleks yondashuv, davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamiyatning hamjihatligi yoshlarning raqamli kompetensiyalarini mustahkamlashda asosiy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. UNESCO. Impact of ICT on Children and Teenagers. UNESCO Report, 2023.
2. Suleymanov, A. Yoshlar va internet madaniyati // *Образование, Наука и Инновации в Мире*, 80 (2), 2025, – B. 28–32.
3. Karimov, B.; Ishmukhamedov, D. O'zbekistonda raqamli texnologiyalarni ta'limda qo'llashning afzalliklari // *Innovatsiyalar va Ilm-fan*, (Ist), 2024, 45–59.
4. Jones, M.; Smith, R. "ICT Use, Digital Skills and Students' Academic Performance: Exploring the Digital Divide." *Information*, 13 (3), 2022. – B. 129. doi:10.3390/info13030129
5. Mirzaev, T. Yoshlar o'rtasida axborot madaniyatini shakllantirish // *Journal of New Century Innovations*, 5 (1), 2023. – B. 14–27.
6. Alimov, S.; Kurbanov, Y. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining muammolari va yechimlari // *Herald of Kokand State University*, 12 (3), 2022. – B. 101–115.
7. Anon. Bring Your Own Devices Classroom: Issues of Digital Divides in Teaching and Learning Contexts // *arXiv preprint*, 2016. arXiv:1606.02488